

Iran's criminal policy in the law of protection of the commandments of the good and the evil of the bad 1394

Dr. Jalaladdin Hassani

PhD in Criminal Law and Criminology, Lecturer at Bushehr University Jihad Higher Education Center, Bushehr, Iran

Hassanijalal@gmail.com

Abstract

The occurrence of crime is a natural phenomenon in society and how to fight it is very important. This research, which is written with a review method, seeks to answer the question that what are the most important strategies of Iran's criminal policy in the law of protection of the commandments of the good and the evil of the bad? Criminal policy is a set of action and reaction responses of the community body against the criminal phenomenon and is classified into legislative, judicial, executive, participatory and transnational forms. The religious nature of the Islamic Republic of Iran, which is addressed in Article 4 of the Constitution, has provided a good basis for the use of institutions in the realm of Islamic regulation in criminal policy. One of the aforementioned institutions is enjoining the good and forbidding the evil, which is one of the branches of Islam. This institution is one of the examples of participatory criminal policy in Islam and Iran. Therefore, the legislator in the aforementioned law, by using various formal and substantive strategies, has provided criminal protection to the commanders of the good and forbids the evil. This law is fully compatible with the doctrine of globalization of criminal policy localization and can accompany Iran's criminal policy in the era of emerging criminal transformations with obvious capabilities for criminal management of society.

Key words: Enjoining the good and forbidding the evil, Criminal policy, Delinquency, Criminal justice system

سیاست جنایی ایران در قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴

دکتر جلال‌الدین حسانی

دکتری حقوق کیفری و جرم-شناسی، مدرس مرکز آموزش عالی علمی-کاربردی جهاد دانشگاهی بوشهر، بوشهر، ایران

Hassanijalal@gmail.com

چکیده

رخداد جرم پدیده‌ای طبیعی در جامعه است و چگونگی مبارزه با آن اهمیت بسیار دارد. این پژوهش که با روش مروری نگاشته شده، درصدد آن بدین پرسش پاسخ دهد که مهم‌ترین راهبردهای سیاست جنایی ایران در قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ چیست؟ سیاست جنایی به مفهوم مجموعه پاسخ‌های کنشی و واکنشی هیأت اجتهاد در برابر پدیده مجرمانه است و به گونه‌های تقنینی، قضایی، اجرایی، مشارکتی و فراملی دسته‌بندی می‌شود. ماهیت مذهبی نظام جمهوری اسلامی ایران که در اصل چهارم قانون اساسی بدان پرداخته شده، زمینه مناسبی را برای استفاده از نهادهای موجود در قلمرو قاعده‌گذاری اسلامی در سیاست جنایی پدید آورده است. یکی از نهادهای پیش‌گفته، امر به معروف و نهی از منکر است که خود در شمار فروع دین اسلام جای دارد. این نهاد یکی از مصادیق سیاست جنایی مشارکتی در اسلام و ایران است. بنابراین قانونگذار در قانون پیش‌گفته با استفاده از راهبردهای گوناگون شکلی و ماهوی به حمایت کیفری از آمران به معروف و ناهیان از منکر پرداخته است. این قانون با آموزه جهانی شدن بومی‌سازی سیاست جنایی سازگاری کامل دارد و می‌تواند سیاست جنایی ایران را در دوران دگردیسی‌های نوپدید بزه‌کاری با توانمندی‌های آشکاری برای مدیریت کیفری جامعه همراه کند.

واژگان کلیدی: امر به معروف و نهی از منکر، سیاست جنایی، بزه‌کاری، نظام عدالت کیفری

مقدمه

جهانی شدن بزه‌کاری مهم‌ترین چالش فراروی علوم جنایی در آغاز هزاره سوم میلادی است. در واقع جرم یکی از پشتوانه‌های ثابت جوامع سازمان یافته است. {۱} از همین‌رو پاسخدهی بدان همواره اهمیتی آشکار دارد. زیست در جامعه مستلزم فراهم بودن کمینه‌های گوناگونی است که بر پایه آن افراد بتوانند هر یک از حقوق بنیادین خود را استیفا و ساختارهای زندگی اجتماعی را به خوبی سازمان دهند. در این میان، هر یک از سازه‌های نظام اجتماعی با دارا بودن کارکردی ویژه دستیابی به این اهداف را یاری می‌بخشند. برای نمونه، نهادهای مذهبی در جوامع گوناگون با تکیه بر باورمندی دست‌کم شماری از شهروندان بدان از توانمندی‌های مناسبی برای نقش‌آفرینی در برابر پدیده مجرمانه برخوردار هستند.

نظام عدالت کیفری سازه‌ای از نظام اجتماعی است که به مدیریت کیفری جامعه در پرتو پاسخدهی‌های کنشی و واکنشی به بزه‌کاری می‌پردازد. این کارکرد به دلیل ویژگی حمایتی حقوق کیفری از ارزش‌های گوناگون جامعه است که در آغاز جامعه شناس فرانسوی؛ امیل داوید دورکیم و در چارچوب رهیافت اثرگذار جرم‌شناسی دورکیمی بدان پرداخت. بر پایه این رهیافت که امروزه پذیرش بسیاری در سرتاسر جهان دارد، جرم با وجود ویژگی‌هایی چون نسبی بودن یا پیچیدگی خود، طبیعی نیز هست و از همین‌رو، رسالت بنیادین نظام‌های عدالت کیفری در سطوح ملی و فراملی، شناسایی کانون‌های جرم‌خیز و پیش‌بینی پاسخ‌های مناسب و کارآمد کنشی و واکنشی در برابر آنهاست.

با وجود این، نگرش‌های واقع‌بینانه نشان می‌دهند که در هر زمان، کژکار کردهای گوناگونی ممکن است در هر یک از سطوح جامعه پدید آید و از این راه چالش‌های بسیاری را بر سر راه حاکمیت از یک سو و شهروندان از سوی دیگر پدیدار سازد. در نتیجه مهار چالش‌هایی در این سطح در شمار رسالت‌های مهم نظام‌های عدالت کیفری جای دارد. بدین ترتیب یکی از بنیادی‌ترین بایسته‌های حکمرانی در روزگار ما، پیاده سازی راهکارهای مناسب برای مهار تکانش‌های بزه‌کاری است. چرا که بزه کاری پدیده‌ای طبیعی در جامعه و در هر یک از بازه های زمانی و مکانی است. شناسایی مناسب‌ترین و کارآمدترین شیوه‌ها برای پاسخ‌دهی به جرایم یکی از بری‌ادی‌ترین وظایف حاکمیت‌ها بوده و ارزش‌های جرم‌شناختی معیارها را به‌زامداری و حکمرانی مطلوب رهن از این راه انجام می‌شود. {۲}

در واقع، در هنگام برنامه‌ریزی کنش‌های نظام عدالت کیفری در برابر پدیده‌های گوناگون بزه‌کاری و آسیب‌های اجتماعی بایع در نظر داشت که همه انسان‌ها در طول زندگی خود در ارتکاب رفتارهای جامعه‌ستی‌زانه مشارکت دارند. {۳} بنابراین پیش‌بینی مناسب‌ترین و کارآمدترین پاسخ‌ها در برابر بزه‌کاری در شمار رسالت‌های بری‌ادی‌ن نظام‌های عدالت کیفری است. در نتیجه ارزش گذاری کیفری برای هر یک از اقدامات جای گرفته در این چارچوب، انتظار مهم افکار عمومی از رژیم‌های کیفری به شمار می‌رود.

در دهه‌های گذشته تغییری در نگرش‌های چهارگانه نسبت به جرم پدید آمده است. آمار زندان‌ها بالا رفته و مسائلی از قبیل تبعیض‌های نژادی، حفظ نظم در جامعه و رهن‌ه‌کلفت‌های تسامح صفر در کانون سیاست‌های دولت‌ها درآمده است. {۴} همین واقعیت نیز امیدواری‌ها را به کارآمدی پاسخ‌های سیاست جنایی در برابر جرایم مخاطره‌آمیز در پرتو استفاده از راهبردهای بومی افزایش داده است.

نظام عدالت کیفری در پرتو آموزه های علوم جنایی رسالتی بنیادین را در راه پاسداری از ارزش‌های گوناگون و سازنده در یک جامعه بر عهده دارد. بدین ترتیب در فرآیند

جرم‌انگاری یا جرم‌سازی دیده می‌شود که هر یک از ارزش‌های سازنده و مهم در یک جامعه که خود موضوع اسناد گوناگون بین‌المللی قرار گرفته است، در پرتو حمایت کیفری پیش‌گفته تداوم می‌یابند.

با توجه به پیچیدگی‌های ذاتی جرم و دشواری‌های گوناگون پدیدآمده از آن، مناسب است رسالت پیش‌گفته ه‌مواره با استفاده از به صرفه‌ترین راهبردها انجام شود. از همین‌رو در قلمرو علوم جنایی از سده‌ها پیش دانش سیاست جنایی پدید آمده که خود به مفهوم مجموعه پاسخ‌های کنشی و واکنشی هیأت اجتماع در برابر پدیده مجرم‌ها است. این دانش در طول دو سده از پدایش خود با دگرگونی‌های نظری و عملیاتی مهمی همراه بوده است تا آنجا که امروزه این قابلیت را دارد که بر حسب جامعه هدف و شرایط زمانی موجود مناسب‌ترین راهبردها را در برابر پدیده‌های گریزناپذیر مجرمان در پیش گیرد.

ماهیت تئوکراتیک نظام جمعه‌وری اسلامی ایران که آشکارا در اصل چهارم قانون اساسی نیز اشاره شده، زمینه مناسبی را برای استفاده از نهادهای اسلامی پدید آورده است. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای در علوم جنایی و علوم اسلامی سودمندی‌های امروزی این نهادها را به خوبی روشن کرده‌اند. در نتیجه لازم است هر یک از سازه‌های سیاست جنایی ایران بسته به قلمرو و عملیاتی خود، نهادهای پیش‌گفته را به خوبی در دستور کار قرار دهند.

امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یکی از فروع دین، در قلمرو سیاست جنایی ایران نمودی آشکار دارد. چرا که قانونگذار ایران در قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ به قاعده گذاری کیفری آشکاری در این راستا پرداخته است. ارزیابی جلوه‌های گوناگون این قاعده گذاری کیفری و فراهم نمودن بسترهای عملیاتی لازم برای برخورداری جامعه از مواهب کیفری و فراکیفری راهبرد پیش‌گفته به خوبی نشان می‌دهد که سیاست جنایی ایران تا چه اندازه می‌تواند جامعه را از برآیندهای سازنده امر به معروف و نهی از منکر برخوردار کند.

بر پایه این مران، این پژوهش درصدد است بدین پرسش پاسخ دهد که مهم‌ترین رویکردهای سیاست

جنایی ایران در قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ چیست؟ برای دستیابی به این هدف، پس از گونه‌شناسی فشرده ای از سیاست جنایی به تبیین انگاره‌های گوناگون سیاست جنایی بازتاب یافته در این قانون پرداخته می‌شود.

مواد و روش‌ها:

این پژوهش با روش مروری نگاشته شده است. داده‌های پژوهش از ارزیابی قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ از یک سو و استفاده از شماری از مطالعات پیشتر انجام شده پیرامون نهاد امر به معروف و نهی از منکر گردآوری شده است.

نتایج

سیاست جنایی به عنوان شاخه ای از علوم جنایی، دارای گونه‌های تقنینی، قضایی، اجرایی، مشارکتی و فراملی است. در این میان سیاست جنایی تقنینی به دلیل سودهی هر یک از راهبردهای سیاست جنایی در برابر جرایم گوناگون اهمیت بسیاری دارد. چرا که بنیادی‌ترین اصل حقوق کیفری مدرن، اصل قانونی بودن جرم، مجازات و مرجع قضایی است و هر گونه قاعده‌گذاری کیفری باید از مجرای قانون انجام شود تا از این راه بتوان به پاسداشت تمامیت جامعه در برابر تکانش‌های گوناگون ناشی از بزه امیدوار بود.

قانونگذار کیفری ایران با درک سودمندی‌های گوناگون نهاد کیفری امر به معروف و نهی از منکر، سیاست جنایی تقنینی ویژه ای را پیرامون آن سازمان داده است. بدین ترتیب قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ امروزه به عنوان مستند قانونی این نهاد وجود دارد. از همین رو جایگاه حقوقی نهاد امر به معروف و نهی از منکر با واکاوی دقیق انگاره‌های گوناگون سیاست جنایی که در این قانون بازتاب یافته‌اند، به خوبی مشخص می‌شود.

این قانون برای رعایت معاییر قانونگذاری و پیشگیری از انحراف مجریان در آغاز به مفهوم‌شناسی امر به معروف و نهی از منکر پرداخته است. همچنی پس از دسته‌بندی این فرع از دین به گونه‌های عملی، قلبی، نوشتاری و زبانی، مرتبه عملی را در انحصار دولت قرار داده است که خود از چشم‌انداز مبارزه با آشفتنگی اجتماعی اهمیت بسیاری دارد.

یکی از آورده‌های مهم این قانون در ماده ۶، حمایت کیفری آشکار از آمران به معروف و ناهیان از منکر است. این حمایت کیفری تا بدانجاست که با در پیش گرفتن رویکرد مدیریت ریسک جرم، مجازات مرتکبان جرایم علیه آنان غیرقابل تخفیف، تعلیق و... دانسته شده است.

افزون بر این سازوکار دادرسی‌های افتراقی نیز درباره جرایم پیش‌گفته وجود دارد که خود نشان دهنده شدت حمایت کیفری از نهاد امر به معروف و نهی از منکر است. دیگر انگاره‌های دادرسی کیفری در این راستا نیز شناسایی وضعیتی همانند ضابطین بسیجی برای آمران به معروف و ناهیان از منکر است تا در پرتو آن و در صحنه جرم بتوانند تا پیش از رسیدن ضابطین اقدامات لازم را برای جلوگیری از فرار و اخفای متهم و... انجام دهند.

امر به معروف و نهی از منکر نمودی از سیاست جنایی مشارکتی است. این گونه از سیاست جنایی مستلزم الحاق شهروندان یا ساکنان و تشکل‌ها، سازمان‌های مردم نهاد و انجمن‌ها در اعمال و اجرای هر سیاست جنایی است. {۵} قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ قلمرو اجرایی ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ را گسترش داده و سازمان‌های مردم‌نهاد دارای زمینه امر به معروف و نهی از منکر را به اعلام جرم مجاز دانسته است. روشن است که هدف از پیش‌بینی ضوابط مشخص در قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ پیرامون نهاد امر به معروف و نهی از منکر، پیشگیری از کژکارکردهای احتمالی در راه انجام رسالت‌های بنیادینی چون اعلام جرم است که خود در قانون سیاست جنایی مشارکتی جای دارد.

رویکرد نهادسازی که از خود از بنیادی‌ترین رویکردهای نظام عدالت کیفری برای پاسخدهی به پدیده مجرمانه

است، در این قانون نیز در پیش گرفته شده است. چنین است. اعضای ستاد امر به معروف و نهی از منکر نشان می دهد که قانونگذار چه اهمیتی را برای این چهره از سیاست جنایی مشارکتی قائل است. نهادسازی کیفری به مفهوم پیش گفته که در شماری از قوانین کیفری هم پیوند همانند قانون پیشگی ری از وقوع جرم ۱۳۹۴ که ب پدیدار برنامه ملی پیشگیری از جرم ایران انجامیده نیز وجود دارد، نویدبخش فراهم کردن بسترهایی منسجم برای عملیاتی سازی نهاد امر به معروف و نهی از منکر است.

از چشم انداز حقوق کیفری ماهوی، یکی از جلوه های آشکار اهمیت دادن به امر به معروف و نهی از منکر در این قانون به چشم می خورد. چرا که قانونگذار عدم صدور مجوز برای سازمان های مردم نهاد دارای قصد فعالیت در قلمرو امر به معروف و نهی از منکر و نیز بررسی نکردن درخواست اشخاص حقیقی و حقوقی را برای تجمع و راهپیمایی در موضوعات هم پیوند با امر به معروف و نهی از منکر جرم انگاری کرده است.

بحث

به طور کلی تردیدی وجود ندارد که قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر ۱۳۹۴ رویکردهایی عمل گرایانه داشته و از دگرگونی های نظری و عملیاتی سیاست جنایی در جهان متأثر شده است. در واقع اهمیت نهاد امر به معروف و نهی از منکر سبب شده است تا قانونگذار کیفری ایران از نوین ترین یافته های دانش سیاست جنایی برای پدیداری بسترهای مناسب پیاده سازی این توانمندی مهم در راه مبارزه با بزه یاری گیرد.

قانون پیش گفته سرشار از آورده های ماهوی و شکلی کیفری است که هر یک از آنها به منظور ساده سازی و افزایش سودمندی های برخاسته از توجه به امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک راهبرد بنیادین در قلمرو سیاست جنایی مشارکتی پردازش شده است.

این شیوه از قانونگذاری کیفری نشان می دهد که در صورتی که هر یک از بسترهای لازم و پیش بینی شده در قانون پیش گفته به خوبی روی دهد، مبارزه با بزه در سازه های کنشی و واکنشی خود اهمیتی بسیار می یابد. بدین ترتیب اهمیت رهیافت امر به معروف و نهی از منکر را نمی توان تنها به عنوان رویکرد هم پیوند با سازه کنشی سیاست جنایی در نظر گرفت. بلکه به نظر می رسد حتی در سازه واکنشی و در هنگام پیاده سازی مرحله اجرای احکام کیفری نیز این نهاد دارای توانمندی های بسیار مناسب و اثرگذار در راه اسخدهی به جرم ارتكابی باشد.

نتیجه گیری

گفتمان سیاست جنایی سازمان ملل متهم همگام با دکترین بین المللی علوم جنایی بر بومی سازی روندهای گوناگون پاسخدهی کنشی و واکنشی به پدیده مجرمانه آشکارا تأکید دارند. از همین رو کنشگران سیاست جنایی باید در راستای انجام کارویژه های بنیادین خود در هر زمان بکوشند تا با استفاده از راهبردهای بومی که به گونه ای در ساختارهای گوناگون اجتماعی، فرهنگی و اندیشه آن کشور وجود دارد، مبارزه خود را با پدیده مجرمانه، با واقعیت و اثرگذاری بیشتری همراه کنند.

بدین ترتیب نهاد امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یکی از فروع دین توانمندی های بسیاری را برای سیاست جنایی ایران به همراه دارد. از همین رو سیاست جنایی تقنینی کشورمان با درک اهمیت فراوان این نهاد و توانمندی های گوناگون آن برای نظام عدالت کیفری ایران با الهام از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به قاعده گذاری کیفری افتراقی در هر یک از سطوح شکلی و ماهوی در این قانون دست زده است.

مهم ترین آموزه قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر مصوب ۱۳۹۴ را باید پدیداری مفهوم حمایت کیفری از آنان دانست. در واقع، حمایت کیفری راهبردی است که بر پایه آن قانونگذار می کوشد با پیش بینی تدابیر لازم از آماجی مشخص، بیشترین میزان سودمندی را از آن نصیب جامعه کند.

بدین ترتیب حمایت کیفری موجود در قانون پیش گفته به خوبی به مفهوم پدیدارسازی زمینه های لازم برای استفاده از سودمندی های فراوان یک راهبرد پربازده عملیاتی در قلمرو سیاست جنایی مشارکتی به نام امر به معروف و نهی از منکر است.

قانونگذار کیفری ایران در این قانون کوشیده است تا همه تجارب پیشتر آزموده شده در قلمرو سیاست جنایی را در سرتاسر جهان برای بیشینه سازی برآیندهای گوناگون این نهاد به کار گیرد. برای نمونه، رویکرد برجسته نهادسازی کیفری پیرامون امر به معروف و نهی از منکر در هر یک از سطوح کشوری، استانی و شهری تانی نشان دهنده اراده قانونگذار برای استفاده مناسب از این راهبرد و پیشگیری از انحراف آن از روند موردانتظار خود است.

امروزه سیاست جنایی در سرتاسر جهان ن به سوی مشارکتی شدن گام برمی دارد. در واقع پدیده هایی چون قراردادی شدن حقوق کیفری در هر یک از سازه های ماهوی و شکلی خود، بایستگی افزایش استفاده از توانمندی های جامعه ای در راه مهار بیشینه ای پیامدهای جرم را بیش از پیش مطرح کرده است. بنابراین رویکرد سیاست جنایی تقنینی ایران در راه پیش بینی بسترهای قانونی لازم برای حمایت از توانمندی های گوناگون نه امر به معروف و نهی از منکر بسیار ستودنی است.

البته هم گام با این روند، مناسب است به استفاده از همه ابزارهای در دسترس در راه آگاهی بخشی بیشینه ای به شهروندان پیرامون ماهیت، مبانی، اهداف و چشم اندازهای حمایت کیفری مقرر در این قانون از نهاد امر به معروف و نهی از منکر کوشش شود. چرا که شماری از راهبردهای عملیاتی حمایتی از آمران به معروف و ناهیان از منکر مستلزم همراهی باورمندانه شهروندان است تا از این راه سودمندی های مورد انتظار در این قانون به خوبی واقعیت یابد.

از دست اندرکاران گرامی کنگره ملی امر به معروف و نهی از منکر با رویکرد پژوهش های کاربردی (میدانی و کتابخانه ای) در دانشگاه علوم پزشکی کاشان به پاس کوشش در راه اندیشه ورزی و بیشینه سازی جایگاه نهاد امر به معروف و نهی از منکر در جامعه صمیمانه سپاسگزاری می شود.

منابع

-Ovtvit, W, Batamor, T, B, (2013), Twentieth Century Culture of Social Sciences, translated by Hassan Chavoshian, Ney Publishing, first edition, Tehran

-Hassani, J, MirKhalili, S, Nazarinejad, M, (1400), The approach to crime risk management and its place in the Iranian criminal justice system, Journal of Criminal Law, No. 23, pp: 27-52

-Garland, D, (2017), Theoretical advances and problems in the sociology of punishment, Punishment & Society, Vol. 20(1)

-Piquero, A, (2016), The Handbook Of Criminological Theory, Sage Publication, London

- Lazerges, C, (2017), An Introduction to Criminal Policy, Translated by Ali Hossein Najafi Aberandabadi, Mizan Legal Foundation Publications, Sixth Edition, Tehran